

**Ыһыах сизэрэ – туома, алгыһа үгэс
уонна билиҥҥи кэм**

- **Үлэ сыала- соруга:** Саха омук түн былыргыттан ильдэ кэлбит, олохпутун арчылыыр алгыстаах түһүлгэбитин сиэрин – туомун, үгэһин уонна билинни кэми тэннээн үөрэтии.
- **Соруга:** Ыһыах сиэрин- туомун, үгэһин билиһиннэрии.
- **Тоҕоостооҕо:** Билинни уустук кэмнэ, итэҕэлбитин, олохпут түһүлгэтин, ыһыахпыт сиэрин-туомун толоруу туһунан үгэс быһыытынан олохсуйарын ситиһии, Өбүгэлэрбит түстээбит үгэстэрин эдэр көлүөнэҕэ хаалларыы.

Ыһыах сизэрэ-туома

Ыһыах — итэҕэл бырааһынньыга. Үрдүкү Айыыларга уонна сир-дойду иччилэригэр үнэн, сүгүрүйэн, көрдөһөн, алгыс этиллэр, сиэртuum толоруллар.

Ыһыах күн турбут бэс ыйын 21 күнүгэр тэриллэр. Күн турбут күнүгэр кинкиниир киэн куйаар ортотугар үс дойдуну тиһэн турар Аар Кудук Чэрчи мас чыпчаалыгар анныллыбыт алтан (көмүс) сэргэ тула Үрүн Аар Тойон баһылыктаах аҕыс айыылар түмсэн, Орто дойдуга болѳомтону уурбут сүдү кэмнэрин ытыгылааһын.

Ыһыах суолтата

Билигини кэмнэ биһиги, сахалар, итэҕэллээх, культуралаах эрэ буоллахпытына, атын омуктар ытыктыы көрүүхтэрэ. Ол иһин ыһыахха алгыс этэн, үөһээ үрдүк айыыларга сүгүрүүэн, быйаны, дьолу-соргуну көрдөһөн, кымыһы ыһабыт. Урукку кэмнэ ыһыабы үрүн ойуун салайан ыытар эбит буоллабына, билигин алгысчыт ыытар.

Аныгы кэмнэ саха маннайгы Президенэ М.Е. Николаев, ыһыабы национальнай бырааһынньыгынан ааһан, биһиги бэс ыйын 21-22 күннэригэр, күн уһаан турар кэмигэр, тэрийэр буоллубут.

САЛАМА БИГААНЫН СИЭРЭ- ТУОМА

Салама ыйааһына диэн сахаларга биир
ытыктанар сизэр-туом буолар. Өйдөбүлэ —
үөһээ айыыларга тахсар далаһа, ол аата
айыылар бу саламаҕа кэлэн түһэллэр.

Саламаны саас, от-мас тыллыыта, хатын
сэбирдэҕэ собо тылын саҕа буолуута,
айыылар, иччилэр саамай кэтэспит,
сылаанныйбыт кэмнэригэр ыйыыллар.
Сылга биирдэ, элбээбитэ иккитэ ыйыахха
сөп.

Күнү көрсүү сизэрэ-туома

Түһүлгэ ыраас хонуута, арыый үрдүк сиргэ биэс уон миэтэрэ иэннээх, төгүрүк гына оноһуулар. Түөрт үүт бүтэйинэн эргитиллэр. Ортотугар абыс кырыылаах холумтан оноһуулар. Түөрт өттүгэр сэргэлии моонньохтоох остуолбалары сиргэ анһаллар. Түһүлгэ собуруу, арбаа, хоту өттө ааннаах буолар. Илин диэки үс ааннаах аарка оноһуулар. Аарка ортоку аана 5-6 миэтэрэ үрдүктээх уонна үөһээ өттө күн иитин курдук төгүрүктүнү быһыылаах буолар.

Түһүлгэни төгүрүккэ 9 айыы ампаардарын туталлар. Бу айыыларга сүгүрүккэ «айыы олохторо» диэн. Ампаардар 3х3 миэтэрэ иэннээх, 3 миэтэрэ үрдүктээх буолуохтаахтар. Түһүлгэ арбаа өттүгэр — алгысчыт киирэр аана, хоту өттүгэр — кыргыттар, дьахталлар, эмээхситтэр, оттон уна өттүгэр уолаттар, эр дьон, оһонньооттор түһүлгэбэ киирэр ааннара оноһууллаллар.

Кымыс иһиитин сиэрэ-туома

Билинги кэмнэ кымыс иһиитин сиэрин-туомун ыһыах кэмигэр тэрийэн ытыахха сөп. Бастаан ыраас, көнө хонууну булан, сир-дойду иччилэриттэн көрдөһөн, алгыс этэн көнүл ылабын. Ол кэнниттэн 1,5 м үрдүктээх, икки эбэтэр үс кыра собус сэргэлэри онорон туруорабын, туорай мастыыгын уонна саламаны эбэтэр ситии быаны баайан киэргэтэбин. Туорай маһыгар орто собус гына сири иһит онорон ыйыыгын, ол иһигэр удьаа хамыйабы угабын, аттыгар олбох тэлгээн чорооннору кэккэлэтэбин.

Түмүк

Ыһыах сүрүн тутула син элбэх оҕолоох ыал курдук, хас да тэн көрүнгүртэн сомоҕолоһон биир ньыгыл итэҕэлбит тойо түстэнэр. Олор истэригэр түһүлгэни түһэри, алгыс алҕаан, кымыс ыһан Айыыларга сүгүрүйэн Үрүн күнү көрсүү, кымыс иһитин сиэрэ-туома, оһуокай, күрэх, ат сүүрдүүтэ уонна хорчуоппа, бу барыта бэйэ-бэйэлэриттэн ситимнээх биир бүтүн тыыннаах итэҕэлбит көстүүтэ.

Ыһыахха саха ыалдытымсаҕа, эйэҕэһэ,
доҕордоһууга дьулуһуута, сиэр быһыытынан,
халыйыыта суох, дьохуннаах быһыыга-майгыга
угуттаныахтаах.

Ыһыах — сахалыы майгы уйата, төрүт култуурабыт
сайдар эйгэтин мэктиэтэ, аһаҕастык мин сахабын дэнэн,
Үөһээ Айыылар алгыстарын ылынар ытык күммүт.

Айыыбыт үөрэҕин ылынан, үрдүктүк тутан, сиэри-
туому толору тутуһан, өбүгэлэрбит XXI үйэҕэ диэри
тыыннаах аҕалбыт ытык итэҕэллэрин — ыһыаҕы
ытыгылыаххайын, атын өйдөбүл өтөн киирбэтин
туһугар, өбүгэ суруллубатах сокуонун Аар айылҕа
кистэлэн күүстэрин харыстаан туруулаһыаҕын.

Болџомтоџут иһин махтал!